

Kitap İncelemesi

TETİK, Ahmet & IŞIK, Gülcan (2018). Mısır'daki İngiliz Osmanlı Esir Kampından Maziye, Bugüne, Yarına IŞIK. Ankara, Nobel Akademik Basım Yayın.

*Muzaffer Şahin, Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi,
E-posta: musahin@gazi.edu.tr*

Kitap Hakkında:

“Sunuş”, “Işık; Maziye, Bugüne, Yarına”, “Işık; Bir Eserin Hür Portresi”, “Genel İçerik Analizleri”, “Esir Kampları” bölümleri ve el yazması gazetenin “1-104/9” sayılarının tek tek incelenmesinden oluşan eser, 696 sayfadır.

“Sunuş” bölümünde, 5 Nisan 1919 – 7 Ocak 1920 tarihleri arasında Kahire-Tura ve İskenderiye-Seydi Beşir esir kampındaki, esir Türk subaylarının el yazısıyla çıkardıkları IŞIK Gazetesi'nin ulaşılabilen nüshalarının günümüz alfabesine olduğu gibi aktarıldığı ifade edilmektedir. Bundaki amaç ise Türkçenin zenginliğini ortaya koymaktır.

“Işık; Maziye, Bugüne, Yarına” bölümünde, el yazması gazetesinin yayınlandığı tarihi kesit çarpıcı gerçeklikle anlatılmaktadır. Şöyle ki, IŞIK gazetesini yayınlayan esir Türk subayları, insanların “halden şikâyet ederek, istikbâlden refah ve saadet beklmeleri, hiç değişmeyen ruh hastalıklarındandır” eleştirisinin yanı sıra “hayatta her saadetin uzun yorgunluklardan sonra başladığı unutulmamalıdır” sözleri ile ne kadar azimkâr bir ruh hali içinde olduklarını ortaya koymaktadırlar.

Bu bölümde ayrıca esir kampındaki gazetesinin çıkarılış öyküsü şöyle özetlenmektedir:

“Birinci Dünya Harbinin cephelerinde savaşan Osmanlı Ordusunun, İngilizlere esir düşen askerlerinin tutulduğu Mısır’daki kamplardan birisi de Kahire yakınlarındaki “Tura esir kampı.” 1919’da harp sona ermiş ancak esirler henüz serbest bırakılmamıştır. Kampta, dünyadan kopmayan esir Türk subayları, dirençlerini korumak, bugünü yarına hazırlamak için değerlendirmede bulunmak, maddi olarak esaret altında olsalar da fikren hürriyet mücadelesini ve vatan sevgisini zinde tutmak gayesiyle el yazısıyla hazırladıkları bir gazete çıkarırlar. İsmi; IŞIK.”

“Işık; Bir Eserin Hür Portresi” başlığı altında ise gazete hem nicelik hem de nitelik bakımından analiz edilmektedir. IŞIK gazetesinin yayın periyodu, yazı işlerine bakan Başmuharriri, abone ve idari işlere bakan Mesul Müdürü ve İmtiyaz Sahibinin ismi ile abone bedeli gibi bilgilere yer verilerek başlanan nicel analizde en dikkat çeken tablo (s. 8); gazetede kullanılan haberlerin kaynak mahreçlerine göre tasnif edilmesidir. Nitekim yayında 75 ve üzeri ayrı başkent ve şehir, haberlere kaynaklık etmektedir. Haber kaynağı yeri kullanım sıklığında ise Londra 522, Paris 461, Atina 131, Roma 115 ile en önde gelen merkezler olurken; beşinci sırada 62 haber ile Berlin, altıncı sırada 55 haberle İstanbul, yedinci sırada 51 haberle Washington ve sekizinci sırada 41 haberle Bern gelmektedir. Diğer önemli merkezlerin haber kaynaklığının sıklığı diğerlerine oranla oldukça düşüktür. Özenerek hazırlanan ikinci önemli tablo ise IŞIK’ta yer alan haberlere kaynaklık eden gazetelerin isim listesidir. Burada Osmanlı Devleti, Fransa, İngiltere, ABD, Almanya, İtalya, İsviçre, Mısır, Suriye ve Avusturya gazeteleri sıralanmakta ve başka gazetelerin de olduğu belirtilmektedir.

Nitel yönetme ilişkin olarak da şu bilgi verilmektedir:

“Aslına sadık kalınarak yapılan incelemede, haberlerin arka planı ya da dünü ve bugününe ilişkin yorumdan, haberlerin orijinalliğini korumak düşüncesiyle kaçınılmıştır. Haberlerin incelenmesinde, nitel analiz yönteminde genelde önceden belirlenen ve tüm haberlere uygulanan ana ve alt kategoriler uygulanmamıştır. Çünkü haberlerin o dönemin zor şartlarına bağlı olarak gerek çeşitliliği, gerek sürekliliği ve gerekse de içeriği farklılık göstermektedir. Bu nedenle ortaya çıkan kategoriler, her bir sayının ortaya koyduğu bölümlere göre oluşmaktadır.”

“Genel İçerik Analizleri” bölümünde, Sayı:1 ile Sayı:104-9 arası el yazması IŞIK gazetesini tek tek içerik analizine tabi tutulmaktadır. Sayı: 1’de İctimaiyyat, Mühim Haberler, Son haberler, Şundan Bundan şeklindeki gazetesinin yazı türü tasniflerine yer verilmektedir. Sayı 97’de aynı başlıklar altında tasnif edilen haberler “İlave” başlığı eklenmektedir. Diğer her sayı için benzer tasnifler yapılmaktadır.

“Esir Kampları” bölümünün 75-79. sayfaları arasında ise esir kampına ait orijinal fotoğraflara ve kamptaki esir Türk askerlerinin kendi çizimleriyle kampı ve Yavuz Sultan Selim’i resmeden kara kelem çalışmalarına yer verilmektedir. Bundan sonra, 696. sayfaya kadar el yazması IŞIK gazetesinin nüshaları tek tek aktarılmaktadır. Yer yer gazete nüshalarının el yazması orijinalleri de görsel olarak aynen verilmektedir.

IŞIK Gazetesi'nin bu kıymetli nüshaları incelendiğinde; salt Osmanlı coğrafyası ve dünyadaki haberlerin verilmesiyle yetinmeyen Türk subaylarının, tutsak bedenlerindeki beyinlerden fişkırان o muhteşem azmi, ümidi ve geleceğe dair "ışığı" da her satırda görmek mümkündür. Gazete kadrosu; güncel haberler, röportajlar, karikatürler, fiskeler, tiyatro kritikleri (oyunları kendileri yazmakta, kendileri sahnelemekte ve üstüne bir de kritik etmektedirler), temaşalar, şiirler, bilmeceleler, yazı müsabakaları ve bugün modern çağımızda akla gelen her tür yazı ve görselliğe kendi imkanları dahilinde yer vermektedir. Bu esir vatansever gazeteci kadro, bir yandan içerik oluşturmuş bir yandan onlarca gazete nüshasını ellerinde yazmışlardır. İçinde buldukları şartlar göz önünde bulundurulacak olursa, müthiş bir azim ve vatan sevgisinin onlara bu direnme gücünü verdiği anlaşılacaktır. Öyle ki, 11. sayıdaki Kadızade İsmail Hakkı tarafından kaleme alınan "Anadolu" isimli dört kıtalık şiir, esir Türk subayının maneviyatına tercüman olmaktadır. Burada iki kıtasını aktararak o ruhu yansıtmaya çalışalım:

"Anadolu: Arslanların yatağı,
O güzel yurd, bize ana kucağı,
Hakanların altın tacı, otağı
Anadolu: Türk ili, Türk Ocağı

...

Bir nice yıldır, senin için çalıştık,
Bu uğurda sefaletle alıştık.
Aç ve susuz sanki çölde kapıştık.
Anadolu Türk ili, Türk Ocağı

...

Gazetede yer alan "ilan" bölümü ise haberciliğin içerik unsurları dışında gazete işletmeciliği hakkında da bizlere bir fikir veriyor:

"İlan: Günden güne artan gazetemizin masrafını karşılayabilmek için muhterem okuyucularımızdan abone bedellerini verilmesine aid yardım dileriz. Abone müddeti kayd edildiği tarihten başlar. Sahib-i İmtiyaz: Orhan Kemal."

Sonuç olarak bu eseri derleyip kaleme alan yazarlar, bize hem 100 yıl önceki bir esir kampında Türk subaylarının tarihe tanıklıklarını aktarmış, hem de o şartlar altında ellerinde yazıp çoğalttıkları gazete ile bugün farklı boyutlarıyla tartışılan gazeteciliğin söz konusu zaman dilimine IŞIK tutmuşlardır. Kitap sadece tarihi bir eser olmanın yanı sıra, bir esir kampında idealizmle yapılan gazeteciliğin haber verme, eğlendirme, eğitime gibi temel fonksiyonlarının da yerine getirildiğini bizlere göstermektedir. Özellikle de başyazar Halid Rıfki'nin kaleminden dökülenler, realizmin ta kendisidir. Buna da verilecek tek bir cevap var; Entelektüellik. IŞIK; Türk entelektüellerinin saklı kalmış hazinesi...